

Nagy Krisztina

Agrárjog Tanszék

Témavezető: Réti Mária

A MARKETING SZÖVETKEZETEK BEMUTATÁSA, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A TERMELŐI ÉRTÉKESÍTŐ SZERVEZETEKRE ÉS TERMELŐI CSOPORTOKRA VONATKOZÓ EURÓPAI UNIÓS ÉS MAGYAR SZABÁLYOZÁSRA

Jelen cikk célja a marketing szövetkezet, mint speciális szövetkezeti típus tevékenységének elemzésén keresztül rávilágítani a szövetkezeti társulási forma sajátos működési elveire, gazdasági tartalmára és jogi természetére, kitekintve az Európai Unió termelői értékesítő szervezetekre és termelői csoportokra vonatkozó szabályozására, valamint e szervezeti formákra irányadó hatályos magyar joganyagra.

A téma aktualitását adja, hogy a termelői összefogás ösztönzése napjaink egyik legsürgetőbb feladata, mely alapot biztosíthat a vidéki magángazdaságok fenntartása mellett hatékony, versenyképes piaci fellépésre. Az Európai Unió kiemelten kezeli a szövetkezés, a termelői szervezetek kialakításának ösztönzését, ebben látva a lehetőséget részben agrárpolitikai részben foglalkoztatáspolitikai és nem utolsósorban környezetvédelmi – így különösen agrár-környezetvédelmi – problémák kezelésére. A Bizottság álláspontja szerint különös figyelmet kell szentelni az új tagállamoknak és a tagjelölt országoknak, ahol a kiterjedt reformok ellenére nem megfelelően használják ki a szövetkezetekben rejlő lehetőségeket.¹

Elemzésünk kiindulópontjaként szükségesnek tartjuk rávilágítani a szövetkezetek gazdasági tartalmának, jogi természetének lényegére, főbb működési elveire, melyek világszerte megkülönböztetik a személyek ezen összefogását egyéb társasági formáktól.

A szövetkezet, mint társulási forma kialakulásának történeti gyökerei az ipari forradalom időszakában, a XIX. századi Angliában erednek. Az ipari forradalom eredményeként a túlnyomórészt mezőgazdasági jellegű, kézműiparra épülő gazdaságban kibontakozott a gépi nagyipar, mellyel egyidejűleg gyökeres változás zajlott le a társadalom szerkezetében, a tudományos gondolkodásban és az emberek életmódjában egyaránt. A kor technikai újításai – a gőzenergia hasznosítása, a

---

¹ A Bizottság közleménye a Tanácsnak, az Európai Parlamentnek az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának a szövetkezeti társaságok támogatásáról Európában. A dokumentumot 2004. február 23-án fogadta el az Európai Unió Brüsszeli Bizottsága. (http://www.misc.meh.hu/binary/5554_sz_vetkezeti_t_rsas_gok_t_mogat_s_r_l_eur_p_ban.doc; letöltve: 2009.04.20.)

gépesítés, új munkaszervezési módszerek bevezetése, a fokozott munkamegosztás – jó alapot adtak a termelési struktúrák átalakításához. Nagyobb termelőegységek jöttek létre, a kisebb műhelyek, bedolgozók helyét átvették a gyárak, mind az ipari, mind a mezőgazdasági termelés gépesítetté vált. Jelentős mértékben nőtt a termelékenység, ugyanakkor a mennyiségi növekedés mellett az előállított termékek minősége is javult. Az ipari termeléssel párhuzamosan – s annak mintegy feltételeként – fejlődött az infrastruktúra, a közlekedés és a távközlés is.

A gazdaság egyes szektoraiban a versenyképesség növelése érdekében jelentős mértékű tőkekoncentráció zajlott le, mely feszített versenyhelyzetet indukált. A fejlődés adta lehetőségekkel sikeresen élni tudó vállalkozók egyre nagyobb vagyona tettek szert, míg a kis- és középtőkések helyzete kilátástalanná vált. Utóbbiak piacra jutása, piaci pozíciójuk megtartása egyre nagyobb erőfeszítéseket igényelt. Ezen folyamat a piac szereplőinek versenypozíciók szerinti polarizálódását eredményezte, mely egyben a társadalom tagozódásához is vezetett. Átalakult a társadalom szerkezete, életmódja és világgépe egyaránt.

Az életkörülmények javulása jelentős demográfiai növekedést eredményezett, ugyanakkor a kis- és középtőkével rendelkező társadalmi rétegek szociális helyzete lényegesen megromlott, és az ennek nyomán felvetődő szociálpolitikai problémák (munkanélküliség, éhínség, lakásproblémák) megoldása iránti igény erőteljesebbé vált. A kis- és középtőkével rendelkezők versenyképessége fokozatosan csökkent, amely helyzetből számukra egyetlen megoldás jelentett kiutat: ha egyéni érdekeik egyesítésével, a szervezethez eszközét kamatoztatva javítják versenypozíciójukat, s a tőkekoncentráció nyerteseinek számító nagytőkések partnereiként így próbálnak eredményesen szerepelni a piacon. Nyilvánvalóvá vált, hogy a kis- és középtőkével rendelkező csoportokhoz tartozó gazdálkodók a piaci versenyben csak úgy tudnak érvényesülni, ha egyéni elszigeteltségüket feladják, vagyoni erejüket egyesítik, és érdekeiket közösen juttatják érvényre.²

E gazdasági és társadalmi igényekre válaszolva jelentek meg a XIX. században sajátos gazdasági – jogi tartalmat hordozó vállalkozási formaként a szövetkezetek, amelyek megalakulásuk óta átszövik az európai gazdaság meghatározó szektorait.³

A szövetkezet a kis tőkeerővel rendelkező csoportokhoz tartozó személyeket hivatott tömöríteni, és az egyénben rejlő értékeket igyekszik sikerre vinni az önszegély, az önszerveződés, a kölcsönösség és a kooperáció elvei mentén. A tagokat mindig valamely azonos forgalmi mozzanat mentén fogja össze, tagjai között érdekközösség alakul ki egy közös cél (termelés, értékesítés, beszerzés, közös szolgáltatások szervezése, munkalehetőség biztosítása stb.) iránt, melynek megvalósítása érdekében egyéni erejüket egyesítve lépnek fel a piacon. A szövetkezet a szerzettség eredményeként egy-egy gazdasági folyamat több fázisát,

² RÉTI Mária: Szövetkezeti jog Tansegédlet, Rejtjel kiadó Budapest, 2002, 9-10. o.

³ A szövetkezet, mint társulási forma kialakulásának társadalmi gazdasági szükségszerűségét tárgyalja többek között KAUTZ Gyula: A társulási intézmények a nemzetgazdaságban című munkája, Ráth Mór Kiadó, Budapest, 1887

illetőleg egészét képes lefedni: a termeléstől a forgalmazásig. Az összefogásnak köszönhetően kiiktatható a gazdasági folyamatokból a közvetítő vállalkozó, melynek szerepét a szövetkezet veszi át, s ily módon a megtakarított vállalkozói nyereség a szövetkezetnél realizálódik.⁴

A szövetkezeti tagok által kialakított szoros együttműködés keretében megvalósuló vertikális integráció csökkenti a tagokra háruló piaci kockázatot, lehetőséget ad a nagyobb hozzáadott értékű termékek előállítására, jobb piaci pozíció elérésére, az optimális üzem nagyság kialakítása révén mód nyílik a működési (ún. tranzakciós) költségek csökkentésére, s ennek révén a megtakarítások növelésére.⁵ Röviden így foglalhatók össze azok a gazdasági indokok, amelyek a gazdasági szereplőket szövetkezésre, társulásra vezérlik.

A szövetkezet nem nonprofit társulási forma, ugyanakkor differencia specifikája a többi forprofit társasággal szemben az, hogy az elért gazdasági előnyt az ún. visszatérítési rendszer révén tagjainak juttatja vissza. A szövetkezet a tagok javára működik, nincs a tagságtól elkülönült célja.⁶ A tagokat autonómiájuk megtartása mellett „közös üzemben” egyesíti, melynek révén egy stabil gazdasági alap megteremtésével fokozza anyagi erejüket és piaci versenyképességüket (gazdasági cél), majd az ebből eredő profitot a tagok saját gazdaságainak megerősítésére, valamint a tagok és hozzátartozóik szociális, kulturális, oktatási igényeinek kielégítésére fordítja (szociális cél). E kettős célkitűzés az, ami a szövetkezetet különlegessé teszi a vállalkozások körében. A szövetkezetelméleti kutatók ezt alapvetésként fogadják el, ahogyan erre a jelenkori elemzők közül Veres József is rámutat.⁷

A tőke- és profitképzés tehát elengedhetetlen kelléke, de nem elsődleges célja a szövetkezet működésének. Lényegi rendeleteretése az, hogy az önként társult tagokat egy szervezetbe összefogva, azok aktív személyes közreműködése által, az önségely elvét megvalósítva, a tagok társadalmi előmenetelét szolgálja.

E több mint másfél évszázada prosperáló jogintézményt sajátos jogi tartalma, mely szerint alapítói, tagjai gazdasági és szociális szükségleteinek kielégítésére egyaránt törekszik, alkalmassá teszi arra, hogy a gazdaság valamennyi szektorában megfelelő szerveződési kereteket nyújtson tagjai számára közös céljaik megvalósítására. E sokrétűséget az európai szövetkezettörténet másfél évszázada igazolja,

---

⁴ IHRIG Károly: Szövetkezetek a közgazdaságban, Első Kecskeméti Nyomda és Hírlapkiadó Rt., Budapest, 1937, 401. o.

⁵ SZABÓ G. Gábor: A szövetkezeti vertikális integráció fejlődése az élelmiszergazdaságban, Közgazdasági Szemle XLIX. évf. 2002. március, 239. o.

⁶ Ahogyan ezt NAGY Ferenc A szövetkezetek alapelve – székfoglaló értekezésében (MTA, 1906) megfogalmazza: „...annyi kétségtelen, hogy a szövetkezeteknél a tagok körén túl való üzletki-terjesztés csak mint kivétel szerepel; szabály szerint és elvileg maguk a tagok azok, a kiknek közvetlen szolgálatában a szövetkezet áll. Ebben fekszik a szövetkezet tulajdonképpeni súlypontja, ez a főcriterium, mely a szövetkezeteket minden más társasági alaktól lényegesen megkülönbözteti.” 12. o.

⁷ A szövetkezet jogi minősítésének magyar szabályozástörténeti vonatkozásai tekintetében ld. VERES József: A szövetkezet jogi minősítése, Szövetkezés: 2002/1-2. 55-70. o.

melyet a témában született nemzetközi dokumentumok jelentős hányada, illetve a szövetkezetelméleti gondolkodók – így többek közt Domé Györgyné⁸ – is hangsúlyoznak.

A szövetkezet fogalmát, identitását meghatározó elvek és értékek

Az egyes alapvető jogintézmények pontos tartalmának megfogalmazása a jogtudomány valamennyi ágának alapvető célkitűzése. A szövetkezet fogalmának meghatározását illetően kiemelkedő jelentőségű a Szövetkezetek Nemzetközi Szövetsége 1995. szeptember 22-én Manchesterben tartott konferenciája, ahol egy a Szövetség által általános érvénnyel elfogadott szövetkezeti fogalom-meghatározás rögzítésére került sor.

Eszerint a szövetkezet olyan személyek autonóm társulása, akik önkéntesen egyesültek abból a célból, hogy közös gazdasági, társadalmi és kulturális céljaikat közös tulajdonú és demokratikusan irányított vállalkozásuk útján megvalósítsák.⁹ A szövetkezetek az önszegély, az egyéni felelősség, a demokrácia, az egyenlőség, az igazságosság és a szolidaritás értékein alapulnak, alapítóik hagyományát követve, a szövetkezeti tagok hisznek a becsületesség, a nyíltság és a társadalmi felelősség etikai értékeiben és a másokért való törődésben.

A Kongresszus – az angliai Rochdale-ben 1844-ben alapított első, valódi szövetkezet működési elvei mentén kiindulva – elfogadta továbbá azokat szövetkezeti elveket, melyek a szövetkezeti értékek gyakorlatba történő átültetésének vezérfonalát jelentik, és a szövetkezetet az egyéb társulási formáktól megkülönböztetik. Az ún. manchesteri elvek a következők:

- Önkéntes és nyitott tagság
- Demokratikus tagi ellenőrzés
- A tagok gazdasági részvétele
- Autonómia és függetlenség
- Oktatás, képzés és tájékoztatás
- Szövetkezetek közötti együttműködés

⁸ DOMÉ Györgyné – RÉTI Mária: Szövetkezeti jog, ELTE ÁJK, Budapest, 1999

⁹ A fentiekkel összhangban lévő fogalmi elemekre épül a szövetkezeti identitás meghatározását illetően a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) 127. számú Ajánlásában megfogalmazott definíció is: A szövetkezet személyek társulása, akik önkéntesen csatlakoztak egymáshoz egy közös cél elérése érdekében, melyet demokratikusan ellenőrzött szervezet alakításával, a szükséges tőkéhez való méltányos hozzájárulással, és a vállalkozás kockázatának és előnyeinek igazságos megosztásával kívánnak megvalósítani, s amely szervezetben a tagok aktívan részt vesznek. (A Munkaügyi Szervezet (ILO) 127. számú Ajánlásának 12. (1) szakasza. Ld. HANS-H. MÜNCHNER: Szövetkezetfejlesztési stratégia az elkövetkezendő évtizedekre, Szövetkezés, 1993/1. 65. o. A fogalom-meghatározásra ld. még az ILO 193. számú ajánlásának I. fejezet 2. pontját (letölthető: <http://www.misc.meh.hu/letoltheto/ilo193ajanlas.rfi>; letöltve: 2010.04.20.)

– Közösségi felelősség¹⁰

A hatályos magyar szövetkezeti törvény részint ezen nemzetközi alapokra építve a szövetkezetet, mint gazdálkodó szervezetet az alábbiak szerint határozza meg: A szövetkezet az alapszabályban meghatározott összegű részjegytőkével alapított, a nyitott tagság és a változó tőke elvei szerint működő, jogi személyiséggel rendelkező szervezet, amelynek célja a tagjai gazdasági, valamint más társadalmi (kulturális, oktatási, szociális, egészségügyi) szükségletei kielégítésének elősegítése.¹¹

A marketingszövetkezetek gazdasági tartalma, működési elvei

A fentiekre alapozva a továbbiakban részletesen be kívánjuk mutatni az elsősorban a mezőgazdaság területén elterjedt, de ágazati besorolását tekintve a gazdaság termelő, kereskedelmi és szolgáltatási szektorába egyaránt besorolható, meglehetősen komplex funkciók megvalósítására alkalmas szövetkezettípus, a marketing szövetkezet tevékenységét.

A marketing szövetkezet főszabály szerint a termelő tevékenységet végző tagok által előállított áru közös értékesítésére szerveződő szövetkezeti forma, melynek tevékenysége mára igen sokrétűvé vált. E szervezetek alapvetően piackutatási feladatok ellátására, az áru értékesítésére jönnek létre, fejlettebb típusai azonban segítséget nyújtanak termelő tevékenységet végző tagjaik számára a termelési eszközök beszerzéséhez, a megtermelt termékek feldolgozásához, raktározásához egyaránt. A kezdeti áralku folytatásán túl napjainkban mindazon tevékenységeket szervezik (osztályozás, raktározás, csomagolás, szállítás piacszervezés, reklám stb.) melyek ahhoz szükségesek, hogy a termék a piacon versenyképesen eladható legyen.¹²

E szövetkezetek a fejlett mezőgazdasággal rendelkező tagállamokban – mint Dánia, Franciaország, Hollandia, Írország vagy Portugália – igen elterjedtek, s miközben Nyugat-Európa országaiban sikeresen koordinálják a termékpályákat addig Magyarországon piaci részesedésük alacsony. E jelenség egyik oka a termelők közötti, valamint a termelők és partnereik közötti bizalom hiánya lehet. Nyilvánvaló ugyanakkor, hogy a piaci versenyben az tud helytállni, aki a megfelelő minőségű árut a lehető legalacsonyabb költségek mellett tudja előállítani és azt a legkedvezőbb feltételekkel tudja a piacra vinni, aki a minőség, az ár és a piacra jutás tekintetében egyaránt meg tud felelni a gyorsan változó fogyasztói igé-

¹⁰ Az egyes elvek tartalmának részleteit érintően ld. Szövetkezetek nemzetközi szövetségének állásfoglalása a szövetkezeti identitásról (letölthető: http://misc.meh.hu/binary/5561_sznszallasfoglasz_veidentitasrol.doc)

¹¹ A szövetkezetekről szóló 2006. évi X. törvény (a továbbiakban: Sztv.) 7. §-a

¹² LACZÓ Ferenc a Marketing szövetkezetek működési elvei az Európai Unió tagállamaiban című munkájában a marketing szövetkezetet gyűjtőfogalomként aposztrofálja, mely különféle értékesítő szervezeteket foglal magában az értékesítési ügynökségektől az alkuszövetkezeteken keresztül a tényleges marketing szövetkezetekig, sőt a feldolgozó valamint kereskedelmi (beszerző illetve ellátó) szövetkezeteket is e körbe sorolja, Szövetkezetés, 1995/3. 97-98. o.

nyeknek. Ennek a tőkehiánnyal küzdő kistermelők számára legcélravezetőbb eszköze az összefogás, a beszerzés, a termelés, az értékesítés és az ahhoz kapcsolódó marketing tevékenység közös megszervezése.

A marketing szövetkezet működési elveit vizsgálva megállapíthatjuk, hogy azok tevékenységüket az általunk az előző pontban felvázolt általános szövetkezeti elvek mentén szervezik. A tagok tulajdonosai, igénybevevői a szövetkezetnek és egyben igazgatják is azt, majd az elért haszonból igénybevételeük alapján részesednek. A szövetkezet tehát háromféle kapcsolatban állhat tagjaival:

- *Termékkapcsolat*, hiszen a tagok az általuk megtermelt árut a szövetkezetben keresztül értékesítik, igénybe véve annak szolgáltatásait,
- *Tőkekapcsolat*, az által, hogy belépéskor valamennyi tag vagyoni hozzájárulás teljesítésére köteles,
- *Irányítói kapcsolat*, a demokratikus tagi irányítás elvéből eredően a szövetkezet legfőbb stratégiai döntéseiben valamennyi tag élhet szavazati jogával.¹³

A marketing szövetkezet a piaci szereplőkkel kötött külső ügyletekben¹⁴ profitorientált társaságként viselkedik, és az ennek eredményeként realizált hasznot a tagok részére juttatja vissza a szövetkezettel lebonyolított forgalom (beszállítás) arányában. A szövetkezet ezen sajátosságát az intézmény gazdasági tartalmának egyik lényegi rendezőelveként értékeli Ihrig Károly, akinek e tárgyban született részletes elemzését alapvetésként fogadják el a szövetkezeti intézményt mind közgazdasági mind jogi szempontból vizsgáló szakemberek egyaránt. (E körben kiemeljük Szabó G. Gábor¹⁵ és Réti Mária¹⁶ munkáit.)

A tagokkal kötött belső ügyletek keretében a marketingszövetkezetek többsége sajátos rendezőelvet érvényesít, az ún. pooling intézményét, melynek célja a piaci kockázat igazságos elosztása – a költség, a termék és az árak tekintetében – a termelők között. Ez alapján beszélhetünk *költség-poolingról*, melynek keretében a szövetkezet a tagokkal szemben nem az általuk egyedileg beszállított termékhez közvetlenül kötődő költséget számolja fel, hanem a változó költségeket (pl. az eltérő távolságra történő szállítási költségét) is átlagolja, és az egyes tagokra nézve a beszállított termék mennyiség arányában osztja le. A *termék-pooling* azt takarja, hogy a szövetkezet a tagok számára ugyanazt az árat fizeti a termék után, függetlenül attól, hogy milyen formában (eredeti, beszállításkori állapotában, vagy

¹³ FERTŐ Imre – SZABÓ G. Gábor: Változó irányítási struktúrák a magyar mezőgazdaságban az átment során, *Külgazdaság*, XLV. évf., 2001. szeptember, 38. o.

¹⁴ E megállapítás IHRIG Károly e tárgyban született elemzésén alapul, mely szerint a szövetkezet a tagokkal kötött belső ügyletekben az altruizmus vezérli, önköltségi árat számít fel, és a tagokkal szemben nyereségre nem törekszik, míg a külső piaci szereplőkkel kötött, ún. határügyletekben profitelvűség érvényesül, az ebből eredő nyereséget a szövetkezet a tagok részére transzformálja munkabérré, kisvállalkozói nyereséggé, vagy pedig fogyasztói erővé. IHRIG Károly: i.m. 399-407. o.

¹⁵ SZABÓ G. Gábor: i.m.

¹⁶ RÉTI Mária: A szövetkezet gazdasági lényege, *Magyar jog* 2001/1.

nagyobb hozzáadott értéket magában foglaló feldolgozott formában, pl. tejként vagy sajtként) értékesítette. Végül az *ár-pooling* alkalmazásának eredményeként a szövetkezet a tagok számára egy adott időszak (pl. gyorsan romló áruk esetében egy hetes, tárolásra alkalmas, tartósabb cikkek esetében egy, illetve több hónapos időszak vonatkozásában) ugyanazt az árat fizeti, függetlenül attól, hogy az általuk beszállított termék az adott időszakon belül milyen áron sikerült értékesíteni. Általában a tag számára az átvételkor egy bizonyos mértékű alapár kerül kifizetésre, majd az időszak végén az átlagolást követően a szövetkezet árkiegészítést fizet a termelőknek.¹⁷

A nyitott tagság elvéből eredően a marketing szövetkezethez bármely termelő csatlakozhat, aki a jogszabályokban és az adott szövetkezet alapszabályában előírt követelményeknek megfelel. A belépő tag pedig jogosult, és egyben köteles is személyesen közreműködni a szervezet tevékenységében, mely az általa megtermelt termék szövetkezeten keresztül történő értékesítésében manifesztálódik. A szövetkezet a tagoktól érkező árut köteles átvenni, ily módon csökkenti, megosztja egymás között azok piaci kockázatát.

Az 1990-es évektől kezdődően a piaci viszonyokban és az agrárpolitikában jelentkező változások, a tőkeerős gazdasági vállalkozásokkal folytatott versenyben való talpon maradás, és a fogyasztói igényekhez való alkalmazkodás ugyanakkor a szövetkezeteket is új kihívások elé állították, melyek egyre nehezebben voltak összeegyeztethetőek a rochdale-i, illetve manchesteri klasszikus szövetkezeti elvekkel.

A szövetkezetek versenyképességük megőrzése érdekében a tagok által teljesített vagyoni hozzájáruláson túl külső tőke bevonására kényszerülnek, melyet nem tag befektetőktől szereznek be. Ma már egyre erősebb tendencia a szövetkezeti szabályozásokban a személyes közreműködésre nem kötelezhető, csupán vagyoni hozzájárulást teljesítő ún. befektető tag intézményének bevezetése,¹⁸ illetve kamatozó értékpapírok, kötvények kibocsátásának biztosítása.¹⁹

Az egyre heterogénebbé váltó tagság eltérő kockázatvállalása az európai államok tételes jogi szabályaiban a szavazati jog gyakorlásának klasszikus elveit érintően is változást eredményezett. Az Európai Unió tagállamainak többségében valamilyen formában (rendszerint a szövetkezettel folytatott üzleti forgalom arányában) megengedett a többes szavazat intézménye a marketing szövetkezetek esetében, vannak azonban kivételek, ahol továbbra is az egy tag egy szavazat elve érvényesül, például Dániában és Görögországban és hazánkban is.²⁰

Szintén a piaci stabilitás megőrzését szolgálja a szövetkezetek körében is egyre erőteljesebben érvényesülő integráció, fúziók, egyesülések, stratégiai szövetségek alapítása, s a gazdaság méreteinek növekedésével természetesen együtt jár a tag

---

¹⁷ LACZÓ Ferenc: i.m. 103-104. o.

¹⁸ Erre látunk példát az európai szövetkezet státútumáról szóló 1432/2003/EK rendeletben (14. cikk) illetve a ma hatályos magyar szövetkezeti szabályozásban is (2006. évi X. tv. 60. §)

¹⁹ Ld. az európai szövetkezet státútumáról szóló 1432/2003/EK rendelet 64. cikk

²⁰ LACZÓ Ferenc: i.m. 104-105. o.

és a szervezetet közötti kapcsolat, személyes kötődés lazulása, a közvetlen irányítási/ellenőrzési jog gyakorlásának háttérbe szorulása.

A fentiek alapján egyes szerzők új típusú, ún. vállalkozó szervezeteti modell megjelenéséről írnak, melynek a korábbi ún. piaci ellensúlyozó modelltől való eltérő jellegzetességeiként emelik ki, hogy a méretgazdaságossággal szemben a befektetések ösztönzését helyezi előtérbe, a tagok tevékenységével szemben szigorú minőségi és mennyiségi elővárásokat, termelési előírásokat támaszt, ez által bizonyos fokig a tagokat is versenyezteti, nem megfelelő áru visszautasításának lehetőségét is fenntartja, ennek következtében nem érvényesül maradéktalanul a nyitott tagság, illetve az egy tag, egy szavazat elve.²¹

A klasszikus szervezeteti alapelvek áttörése ugyanakkor nem változtat a szervezetet fő célkitűzésén és rendeltetésén, mely a tagok érdekeinek előmozdítását tűzi zászlajára az Ihrig által megfogalmazott üzemkiegészítés elve mentén, miszerint a szervezetnek nincs a tagi gazdaságoktól elkülönült célja, a tagok javára működik, azokat autonómiájuk megtartása mellett összefogja, „közös üzemben” egyesíti.²²

A termelői csoportokra, termelői értékesítő szervezetekre vonatkozó uniós és hazai szabályozás áttekintése

Figyelemmel arra, hogy a szervezetekre egyéb nemzetközi fórumok (ENSZ, ILO, SZNSZ) mellett az utóbbi időben az Európai Unió is kiemelt figyelmet szentel, ehelyütt kitérünk marketing szervezetekkel gyakorlatilag azonos tevékenységet folytató termelői csoportokra, termelői értékesítő szervezetekre vonatkozó uniós és hazai nemzeti szabályozás főbb elemeinek ismertetésére is.

Az említett két intézmény, az Európai Unió agrárpiac szabályozásának részét képezik, melyek formájában az unió kész megoldási javaslatot igyekezett nyújtani a szervezetés gondolatától elidegenedett, a Közösséghez újonnan társult kelet-európai államok mezőgazdaságát sújtó strukturális problémák megoldására. Nyilvánvalóvá vált ugyanis, hogy a kis és közepes méretű termelők többsége egyedül nem képes a termelést hatékonyan folytatni, az EU piaca által támasztott kihívásoknak megfelelni.

Tekintettel arra, hogy az új tagállamokban az önkéntes alapon szerveződő összefogás, szervezetés gondolata, mint a piaci kihívásokra adható válaszlépés a nyugat-európai államokkal szemben – ahol a szervezeteti forma hagyományai és annak eredményei töretlenek – nem volt kézenfekvő, az Unió a termelői csoportokra illetve termelői értékesítő szervezetekre (tész) vonatkozó szabályrendszer kialakításával próbálja ösztönözni a termelőket a közös értékesítésre, beszerzésre, termelésszervezésre. Ennek egyik fő eleme, hogy az Unióban csak a Közösség,

²¹ FERTŐ Imre – SZABÓ G. Gábor: i.m. 39. o.; Szabó G. Gábor: i.m. 241-246. o.

²² IHRIG Károly: i.m. 405. o.

illetve az egyes tagállamok által támasztott ún. elismerési feltételeknek megfelelő termelői szervezetek tagjai részesülhetnek támogatásában.²³

A tézsz-ekre vonatkozó uniós szabályozás alapját a Tanács a mezőgazdasági piacok közös szervezésének létrehozásáról, valamint egyes mezőgazdasági termékekre vonatkozó egyedi rendelkezésekről szóló 1234/2007/EK rendelete képezi, mely az 1996. évi reform keretében e tárgyban elfogadott 2200/96/EK rendelet, valamint a 2201/96/EK rendelet helyébe lépett.

A termelői értékesítő szervezetek – a marketing szövetkezetekhez hasonlóan – a zöldség-gyümölcs ágazatban tevékenykedő termelők által, elsősorban termékeik termelésének megszervezése, közös áruvá készítése, tárolása és értékesítése céljából önkéntesen létrehozott szervezetek, amelyek meghatározott agrárrendtartási feltételek esetén támogatásban részesülhetnek. E szervezetek a zöldség-gyümölcs-ágazatban különleges szerepet töltenek be. A tézsz-ek gyakorlatilag a piacsabályozás decentralizált alapegységei, amelyeknek fontos szerepük van az értékesítés szervezésében, a piacsabályozásban, a közös anyagbeszerzésekben, a környezetkímélő természetstechnológiák kialakításában egyaránt.

Fontos ugyanakkor rámutatni arra, hogy a tézsz-ek elsődleges előnye nem a támogatások igénybevételének lehetőségében rejlik. A termelés nagyobb volumenéből eredő előnyök, a piaci kockázat csökkentése, a pénzügyi stabilitás megvalósítása és a sikeres gazdálkodás a támogatás mértékéhez képest jóval jelentősebb hasznot eredményez. A termelői szervezeteket a termelők azért működtetik, mert számukra önmagában is gazdasági előnyt, jobb versenyfeltételeket teremt, a támogatás célja, pedig ennek további javítása, illetve a tézsz-ken kívül lévő termelők belépésének ösztönzése.

A tézsz-ek alapításával kapcsolatban hangsúlyozni szükséges, hogy a termelőknek első lépésben létre kell hozniuk egy jogi személyiséget, a magyar szabályozás szerint szövetkezetet, korlátolt felelősségű társaságot vagy részvénytársaságot, mely a jogszabályban rögzített minimális taglétszámra és éves árbevételre vonatkozó feltételek teljesítése esetén kérheti a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési minisztertől a termelői csoportként, illetve szigorúbb előírások teljesülése esetén a tézsz-ként történő elismerést.²⁴ A tézsz-ek többsége az unióban egyébiránt szövetkezetként működik.

---

²³ BOBVOS Pál: A termelői értékesítő szervezet fogalmi ismérvei, Tanulmányok Veres József 80. születésnapja tiszteletére, Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2009, 125-135. o.

²⁴ A zöldség-gyümölcs termelői csoportok és termelői szervezetek nemzeti szabályozásáról szóló 67/2009. (VI. 9.) FVM rendelet szerint

Termelői csoportként ismerhető el főszabály szerint az a szövetkezet, illetve jogi személyiséggel rendelkező gazdasági társaság, amelynek taglétszáma legalább 10 termelő és a szövetkezet, vagy jogi személyiséggel rendelkező gazdasági társaság, illetve ezek termelő tagjainak bizonylatokkal igazolt, értékesíthető termékeinek értéke az elismerési terv benyújtását megelőző egy évben meghaladta a 150 millió forintot. A termelői csoportbak legfeljebb 5 év időtartamra vonatkozó elismerési tervet kell készítenie, mely tartalmazza, hogy a szervezet hogyan kívánja elérni, hogy a tézsz-ként történő elismerés feltételeinek megfelelően. A tézsz-ként történő elismerés feltétele

A termelői szervezet fő feladata a termelők összefogása, a termelés megtervezésének és a kereslethez való hozzáigazításának biztosítása, különösen a minőség és a mennyiség tekintetében; a kínálati oldal koncentrációja és a tagok által előállított termékek forgalomba hozatala; a termelési költségek optimalizálása és a termelői árak stabilizálása,²⁵ mely mellett az EU-s támogatások kifizetése, a piacrendtartási intézkedések (pl. intervenciók) foganatosítása is kizárólag e szervezeteken keresztül történik.

A tész-ek rendszerint földrajzi egységenként és termékkörök szerint szerveződnek, gazdasági körzetenként hozhatók létre, és ha a szervezet az adott területen belül reprezentatívnak tekinthető – azaz a termelők legalább kétharmada tagja, akik a terület termelésének legalább kétharmadát adják – akkor a tész tagjait terhelő kötelezettségek a nem tag termelőkre is kiterjeszthetők.²⁶

A tész tagjainak fő kötelezettségei az alábbiakban foglalhatók össze:

- Tagsági viszony csak egy tész-ben létesíthető, a tagság időtartama nem lehet rövidebb egy évnél. A tész korábbi tagja a tész-szel szemben vállalt kötelezettségek maradéktalan teljesítését követő hat hónapon belül nem létesíthet tagsági jogviszonyt zöldség-gyümölcs termelői csoportban ugyanazon termék vagy termékek tekintetében.
- A tag az általa előállított teljes termésmennyiséget a szervezeten keresztül köteles értékesíteni (beszállítási kötelezettség).²⁷
- A tag köteles betartani a szervezet által meghatározott termelési, forgalmazási és környezetvédelmi szabályokat.
- Pénzügyi hozzájárulás fizetése kötelező a forgalmazott termék mennyisége vagy értéke alapján.
- Statisztikai adatok szolgáltatása (terület, hozam, értékesítés) a szervezet számára, amelyet az az állami szervek felé továbbít.

A termelői szervezet köteles gondoskodni a tagi kötelezettségek betarthatóságának elősegítéséről és ellenőrzéséről, biztosítani kell a tagok demokratikus részvételének lehetőségét a szervezet irányításában és ellenőrzésében. Ez utóbbi szabály betartása a szövetkezetek esetében az egy tag egy szavazat elve alapján

legalább 15 termelő csatlakozása, és hogy a szövetkezet vagy jogi személyiséggel rendelkező gazdasági társaság bizonylatokkal igazolt, értékesíthető termékeinek értéke az elismerési kérelem benyújtását megelőző egy évben meghaladja a 250 millió forintot. [4. § (1) és 5. § (1) bek.]

A Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium honlapján 2010. január 14-i dátummal közzétett adatok szerint Magyarországon 24 db zöldség-gyümölcs termelői csoport, 48 db zöldség-gyümölcs termelői szervezet és 5 db zöldség-gyümölcs termelői szervezeti társulás működik (forrás: http://www.fvm.hu/doc/upload/201001/tesz_20100127.pdf; letöltve: 2010.04.21.)

²⁵ 1234/2007/EK rendelete 122. cikk

²⁶ 1234/2007/EK rendelete 125. cikk

²⁷ A termelői szervezet és a zöldség-gyümölcs termelői csoport engedélye esetén a termelő tagok termésük és/vagy termékeik legfeljebb huszonöt százalékát közvetlenül a gazdaságukban és/vagy azon kívül a fogyasztók személyes szükségleteinek kielégítésére értékesíthetik. 67/2009. (VI. 9.) FVM rendelet 7. § (4) bek.

érvényesíthető, míg a gazdasági társaságként működő tész, illetve termelői csoport alapszabályában rendelkezni kell arról, hogy egyetlen tag szavazati aránya sem haladhatja meg a leadható szavazatok 30%-át.²⁸

E kötelezettségek a tész-ek koordinációs szerepét emelik ki, egy átlátható és stabil szervezet kialakulását segítik elő, és azt a célt szolgálják, hogy a termelők ne egymástól függetlenül hozzák meg termelési és értékesítési döntéseiket, ami a kereslet, a kínálat és az árak szélsőséges ingadozását eredményezheti.

A tész-ek célkitűzéseiket az ún. működési programban fektetik le. Ez a szervezet 3-5 éves fejlesztési programja, melynek egyebek között kötelezően tartalmaznia kell egy környezetvédelmi programot is. A programnak elsődlegesen a rendelet által megfogalmazott feladatokat kell magában foglalni, melyen túl abban szerepelhet beruházások megvalósítása (pl. gépek beszerzése, ingatlan-beruházások, technológiai fejlesztések stb.) vagy a termelők szakmai ismereteinek bővítése (például tanfolyamok szervezése). A működési programot szintén a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési miniszternek kell benyújtani elfogadásra. A működési program megvalósítását a szervezet a működési alapból finanszírozza. Az alap feltöltése a tagok hozzájárulásából és közösségi támogatás, illetve bizonyos feltételek teljesülése esetén tagállami támogatásokból történik. A működési alap a jogszabályban rögzített keretek között felhasználható a működési program, illetve részben árukivonás (intervenció) finanszírozására is.

A jogszabályok lehetőséget biztosítanak arra is, hogy több tész egymással összefogva szövetséget (társulást) alkosson, és együtt kezeljék működési alapjukat. Ezek célja rendszerint gazdasági tevékenységük összehangolása (például közös marketing programok kidolgozása, esetleg nagy, közös beruházások finanszírozása stb.).

A fentieket összegezve úgy véljük, az Európai Unió zöldség-gyümölcs piaci szabályozásához igazodva – a magyar sajátosságok figyelembevételével – elengedhetetlen a zöldség-gyümölcs termelői értékesítő szervezetek, szövetkezetek létrehozásának ösztönzése Magyarországon is. Ezek a szervezetek az egyre kiélezettebb piaci viszonyok között hozzájárulhatnak a kis- és közepes mezőgazdasági vállalkozások, jellemzően családi munkaerőn alapuló gazdaságok hatékonyabb működéséhez, a minőségi áru-előállításához, az értékesítés zökkenőmentes, költséghatékonyabb lebonyolításához, ennek révén a termelés gazdaságosságának javításához, a termelői jövedelmek növeléséhez, mely a magyar vidék, a helyi közösségek fenntartható fejlődésének biztosítása és a napjainkban jelentkező foglalkoztatáspolitikai kérdések és szociálpolitikai problémák megoldása tekintetében is kiemelkedő jelentőséggel bírhat.

---

²⁸ A zöldség-gyümölcs termelői csoportok és termelői szervezetek nemzeti szabályozásáról szóló 67/2009. (VI. 9.) FVM rendelet 7. § (1) bek.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BECZ Miklós: A mezőgazdasági termelők társas összefogásának az Európai Unió által támogatásban részesülő formái (Szövetkezés XXVII. Évf. 2006/2.)
- BOBVOVS Pál: A termelői értékesítő szervezet fogalmi ismérvei, Tanulmányok Veres József 80. születésnapja tiszteletére (Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2009)
- DOMÉ Györgyné – RÉTI Mária: Szövetkezeti jog (ELTE ÁJK, Budapest, 1999)
- ERDÉSZ Ferencné: A zöldség és gyümölcs piac szabályozása az Európai Unióban (EU tájékoztató kiadvány, Budapest, 2003) letölthető: <http://www.fvm.gov.hu/doc/upload/200407/zgy.pdf>
- FERTŐ Imre – SZABÓ G. Gábor: Változó irányítási struktúrák a magyar mezőgazdaságban az átment során (Külgazdaság, XLV. Évf., 2001. szeptember)
- HAJÓS László: Mezőgazdasági szövetkezetek az Európai Unióban (Mezőgazdasági Szaktudás Kiadó, Budapest, 2000)
- MÜNCHNER, Hans-H.: Szövetkezetfejlesztési stratégia az elkövetkezendő évtizedekre (Szövetkezés, 1993/1.)
- IHRIG Károly: Szövetkezetek a közgazdaságban (Első Kecskeméti Nyomda és Hírlapkiadó Rt., Budapest, 1937)
- KARÁCSONY Mihály: Új szövetkezeti törvény, azaz lehetőség a társadalmi önszerveződésre és az Önigazgatásra (Budapest, 2005. december. 28.; az interneten megjelent cikk, elérhetőség: http://misc.meh.hu/letoltheto/sz_trv_onsz_oni_rtf)
- KAUTZ Gyula: A társulási intézmények a nemzetgazdaságban. (Ráth Mór Kiadó, Budapest, 1887)
- KUNCZ Ödön: Küzdelem a gazdasági jogért II. kötet (Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1941)
- KUNCZ Ödön: A rochdale-i elvek, és a szövetkezet jogi fogalmának körülírása (Magyarországi Szövetkezetek Szövetsége kiadása Budapest, 1935)
- LACZÓ Ferenc: Marketing szövetkezetek működési elvei az Európai Unió tagállamaiban. (Szövetkezetés, 1995/3.)
- LONGA Anna Zsófia: A hatályos nemzetközi szövetkezeti elvek a vonatkozó magyar szabályozásban (THEMIS Elektronik folyóirat 2008. júniusi szám, letölthető: <http://www.ajk.elte.hu>)
- NAGY Ferenc: A szövetkezetek alapelve – székfoglaló értekezés (MTA, 1906)
- NAGY Krisztina: A szövetkezeti társulási forma elméleti alapjai (SALDO kiadó Budapest 2007. Letölthető: www.meh.hu/tevekenyseg/hatteranyagok/tt20071129.html)
- NAGY Krisztina: A szociális szövetkezetekre vonatkozó általános jogi ismeretek (SALDO kiadó Budapest 2007. Letölthető: www.meh.hu/tevekenyseg/hatteranyagok/tt20071129.html)
- NAGY Krisztina: A szövetkezetek jogi minősítése és sajátosságai, figyelemmel a szociális gazdaság koncepciójára is (ELTE Jogi tanulmányok, Budapest 2009)

- PRUGBERGER Tamás: Kereskedelmi szövetkezetek szerepe a közép-kelet európai térségben (Szövetkezés 1994/3.)
- RÉTI Mária: Szövetkezeti jog – Tansegédlet (Rejtjel kiadó Budapest, 2002)
- RÉTI Mária: Szövetkezeti jog – Egyetemi jegyzet ELTE ÁJK Agrárjogi tanszék, (Budapest, 2010)
- RÉTI Mária: A szövetkezet gazdasági lényege (Magyar jog 2001/1.)
- RÉTI Mária: A nemzetközi szövetkezeti alapelvek, a főbb vagyoni jogi kategóriák tükrében (Szövetkezés 2002/1-2.)
- SZABÓ G. Gábor: A szövetkezeti vertikális integráció fejlődése az élelmiszergazdaságban (Közgazdasági Szemle XLIX. évf. 2002. március)
- VERES József: A szövetkezet jogi minősítése (Szövetkezés: 2002/1-2.)
- A gyümölcs és zöldségpiacokhoz kapcsolódó fenntartható működési programokra vonatkozó nemzeti stratégia (Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium, Budapest, 2008. szeptember 1.) Letölthető:
http://www.fvm.gov.hu/doc/upload/200909/tesz_nemzeti_strategia_090911.pdf
- Valamint a lábjegyzetekben megjelölt jogszabályok és internetes források.